

Matkaileva eläkeläinen ei sammaloidu

Eläkeliiton Kaustisen yhdistys teki 2013 kesäkuun alussa viidenkymmenen hengen voimalla matkan Saarenmaalle, Tarttoon ja Setumaalle

Ensin Saarenmaalle

Retkemme ei osunut vilkkaaseen turisticaikaan, ei Saarenmaan 6. Oopperapäiville, maakunnan 50. laulujuhliille, Kuressaaren kaupungin 450. syntymäpäivän juhlatiikolle eikä edes avointen puutarhojen päivään, mitkä kaikki ovat kuluvana vuonna Saarenmaan tärkeimpien päivien luettelossa. Kesäkuun toisella viikolla saari oli hiljainen ja rauhallinen, jopa salaperäisen erakomainen, mutta kuitenkin omaleimainen.

Saarenmaan pääkaupungin Kuressaaren keskustassa sijaitseva kylpylähotelli Meri oli majapaikkamme. Sieltä oli lyhyt kaupungille, jonka katukahviloista ja puistoista kiire on kaukana.

Kuressaaren uudenaikaisten kylpylähotellien läheisyydessä kohoava Piispanlinna linnanpihoineen huokuu historiaa. Voi vain kuvitella, mitä tuo ehkä Baltian maiden ja koko Pohjois-Euroopan yhtenäisin puolustusarkkitehtuurin esimerkki vankkoine muureineen on ajan saatossa nähnyt ja kokenut.

Kaupungin lukuisista patsaista kenties kuvatuin seisoo hotellimme edustalla. Tauno Kangron luoma taideteos kertoo siitä, kuinka Suur Töll ja Piret saivat suunnattoman kalansaaliin. Kaloja on pariskunnan kantama vene täynnä, niitä on vielä maassakin, yli laidan pudonneita. Runsaat ovat kalastajienkin muodot.

Kolmeen Saarenmaalla vietettyyn vuorokauteen mahtui toki päivittäisiä hoitojakin, vaikka matka ei mikään varsinainen kylpylämatka ollutkaan. Tietenkin tehtiin ostoskierroksia torille ja kaupungille sekä kokoonnuttiin yhteisiin illanviettoihin laulamaan, soittamaan ja runoilemaan.

Saarikierros

Jo pelkkänä sananakin Saarenmaa oli monen matkalaisemme mielessä ollut jotakin taianomaista, mystistä ja ”pellavapäistä”. Saarikierroksella nähdyt asumattomat tienvarret, pusikot ja aukeiden villit heinikot eivät aivan vastanneet tuota kuvaa. Kuitenkin Saarenmaan historia mainion oppaan kertomana ja päiväretken muut kohokohdat saivat idyllin säilymään mielissämme.

Saarenmaan pienimmän kirkon, Karjan keskiaikaisen Katariinan kirkon, kaunis, 17. vuosisadalta peräisin oleva saarnastuoli, pari sataa vuotta myöhempi neogoottilaistyylinen alttari, ainakin ulkonäöltään upeat urut sekä hyvin säilyneet, koristeelliset seinämaalaukset ihastuttivat, puhumattakaan kirkon aivan uskomattomasta akustiikasta. Taivaallisen kauniisti kaikuivat kirkossa sekä oppaan soolonäyte että kaustislaisten Kanteleeni. Minkälaisen elämyksen oikea konsertti tuossa kirkossa tarjoaisikaan.

Matkallamme Kuressaaresta Kuivastun suuntaan tutustuimme Kaalin lampeen, Saarenmaan erikoiseen, geologiseen ilmiöön. Lampi on n. 700 vuotta e.Kr. pudonneen meteoriitin kraatteri. Kaalin kraatterissa veden peilin läpimitta on noin 50 metriä ja koko kraatteriympyrän halkaisija 110 metriä. Lähietäisyydellä tästä isosta kraatterista opas kertoi olevan useitakin pienempiä. Harvoista merkittävistä kraattereista Pohjolassa hän mainitsi Lappajärven, Suomen tunnetuimman kraatterin.

Aivan Kaalin kraatterin naapurissa sijaitsevassa koulussa saimme tutustua hienoon käsitöiden myyntinäyttelyyn. Taisipa sieltä yksi jos toinenkin pitsiliina ja muu koristus lähteä retkeläisten mukaan.

Hotelliin palattaessa matkan varrelta jäivät mieleen erityisesti tuulimyllyt, nuo niin monessa yhteydessä käytetyt Saarenmaan tavaramerkit, livenä nähtyinä. Komea viiden tuulimyllyn ryhmä on vielä jäljellä Anglan kylään 1920 –luvulla rakennetuista yhdeksästä tuulimyllystä. Tuulimyllymäki on 1980-luvulla korjattu ja entisöity.

Sitten Tarttoon

Saarenmaalla vietettyjen päivien jälkeen matkamme suuntautui Tarttoon, yhteen Baltian vanhimpiin kuuluvista kaupungeista. Tuo vanha hansakaupunki, nykyisin kuulu yliopisto- ja tiedekaupunki on Viron toiseksi suurin. Majapaikkanamme siellä oli tasokas hotelli Dorpat, lähellä Tarton halki virtaavan Ema-joen rantaa. Hotelli tuntui olevan suomalaisten suosiossa, sillä hotellissa tuskin kuuli muuta kieltä kuin suomea.

Olimme saaneet ennen matkaamme Suomen Olvin johdon kautta kutsun - kiitos Pirkko Savolaisen – tulla tutustumaan Viron olutkulttuuriin. Olvi-konsernin Tarton A. Le Coq –oluttehtaalla saimme perusteellisen esittelyn sekä tehtaasta että alueelle perustetusta olutmuseosta ja tietenkin vierailun lopuksi limsa- ja olutmaistiaisia. Kurkistimme tehtaan suuriin, eri käymisvaiheissa oleviin olutsammioihin ja seurasimme virvoitusjuomien pullotusta. Kiipesimme terästikkaita ja ritilätasanteita myöten korkealle tehtaan katolle, tosi korkealle. Akrobatian, huimausten ja fyysisen koetuksen jälkeen mahtava näköala kattotasanteelta yli Tarton kaupungin kruunasi kaiken.

Iltaikävely pitkin Ema-joen vartta, tutustuminen mestarillisesta rakennustaiteestaan kuuluisan kaupungin kesäisen rauhalliseen ja siistiin katukuvaan sekä piipahdus Suutelevien opiskelijoiden patsaalla ja historiallisessa Ruutikellarissa eivät tietenkään kokokuva Tartosta antaneet, mutta pienen välähdyksen kulttuurikaupungin elämästä kuitenkin. Illan huippukohta osui kuuluisan yliopiston portaille. Nimittäin pääoven eteen yhteiskuvaan kokoonnuttaessa saattoi aistia, kuinka sivistys huokui Tarton yliopiston päärakennuksen doorilaisten pylväiden välistä. Ja kun vielä viereisen yliopistorakennuksen päätyikkunoista tuijottivat jättisuuret entisaikojen viisaiden ja oppineiden yliopistomiesten kuvat, tunne vain vahvistui.

Dorpatissa hyvin nukutun yön ja tuhdin aamiaisen sekä pikaisten toriostosten jälkeen koittikin koko retken ehkä odotetuin osuus. Päivämatka kohti Setumaata suomalaissyntyisen oppaan, ”adoptioetulaisen”, Elina Aron luotsaamana saattoi alkaa.

Setukaiset ja Setumaa

- Setukaiset ja heidän alkuperäiskansoilta saamansa musiikkiperintö muodostavat Viron eksoottisen nurkkauksen. Kaikki tietävät ja kuulevat heti, kun setukaiset johonkin ilmestyvät. He laulavat, tanssivat, kertovat tarinoita ja kutsuvat mukaansa. He asuvat Kaakkois-Virossa jaetulla maalla, josta kolmannes sijaitsee Virossa ja kaksi kolmannesta Venäjällä. Setukaisten pääkaupunki Petseri jäi rajan taakse. Virossa asuu nykyisin noin 15 000 setukaista, joista suurin osa Tallinnassa ja Tartossa. Setumaalle he kuitenkin kokoontuvat useasti vuodessa erilaisten juhlien ja tapahtumien aikaan. Setukaiset on yhteisöllinen kansa, jolle on tärkeää yhdessä iloita, surra, tehdä työtä ja laulaa. Näin kertoi Elina Aro matkatessamme kohti Setumaata läpi Viljandin ja Võrumaan.

Maaseutu matkan varrella vaikutti Saarenmaata paljon vauraammalta ja viljavammalta. Mutta mitä pitemmälle maan kaakkoisrajaa matka eteni, sitä vaatimattommaksi maiseman talot ja pihat muuttuivat. Monet harmaat, pienet rakennukset riveissään tai tiukasti suljettuina pihapiireinä toivat eittämättä mieleen oman mummolan muistot monen vuosikymmenen takaa.

Võrun kaupungin kohdalla oppaamme palautti mieliin Estonia-aluksen uppoamisen. Tuossa murheellisessa onnettomuudessa 80 % Võrun johdosta sai surmansa. Menetys oli merkittävä koko Võrun maakunnalle.

Tärkeimpiä setukaiskeskuksia Virossa ovat Meremäe, Obinitsa ja Värskä. Setukaiset ovat ortodokseja ja erittäin uskonnollisia. Kodissa kuuluu olla ikoninurkkaus ja kylässä kappeli eli tsasouna. Pyhisin setukaiset kokoontuvat kirkkoon jumalanpalvelukseen kunnioittamaan esivanhempiansa sieluja. Jumalanpalveluksen jälkeen he kiertävät kulkueena kappelin, ja sen jälkeen seuraa ateriat hautojen luona. Sieluja varten ruokaa jätetään usein haudoille. Mm. juhannuksena saatetaan juhlia haudalla kokonainen päivä, syöden ja juoden.

Vuosia, vuosia sitten Meremäen soittajat ja laulajat kuin myös Värskän värikkäät naiset esiintyivät Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla, jotkut useampanakin vuonna. Näiden vanhojen ystävyys-suhteiden avulla me pääsimme nyt näkemään ja kuulemaan aitoja setukaisia heidän omassa kotiympäristössään. Puuhanaisina retkipäivämme onnistumiseksi toimivat moninkertaiset kaustisenkävijät Anni Lahe, Meremäellä ja Veera Hirsik, Värskassa. Oppaamme Elina Aro oli myös jo ennakkoon tärkeä yhteyshenkilö.

Meremäelle

Meremäellä näköalatornin luona kirjastonjohtaja Anni Lahe sekä Meremäen kunnanjohtaja Rein Järvelill toivottivat meidät sydämellisesti tervetulleiksi. Sattui, että juuri Setumaan

retkipäivänämme 14.6. Virossa vietettiin valtakunnallista surupäivää muistaen vuonna 1941 kyyditettyjä. Siksi isäntämme johdattivatkin meidät ensiksi pieneen muistotilaisuuteen Meremäen Surupuistoon, jossa kyyditettyjen muistomerkin luona yhteisesti sytytimme kynttilät ja lauloimme. Yksin Meremäen kunnasta oli Siperiaan kyyditetty paljon ihmisiä, jopa kokonaisia perheitä. Juuri heidän muistolleen on kyseinen Surupuisto perustettu ja sen puut istutettu.

Kylän naisten meille valmistaman maukkaan aterian jälkeen alkoi välittömästi yhteinen tilaisuus koulun juhlasalissa. Saimme nauttia laulusta, soitosta ja tanssista, kerta kaikkiaan autenttisesta setukaisohjelmasta. Sen meille tarjosivat sekä voimakkaasti että koskettavasti paikallisten setumiesten kuoro, ”Seto mihi summ” ja Meremäen eläkeläisten kerhon naiskuoro. Sekä miehet että varsinkin naiset olivat meitä varten pukeutuneet aitoihin setupukuihin. Osalla miehistä oli tosin vähän kiire, sillä he olivat toviksi keskeyttäneet päivätyönsä ja tulleet meille laulamaan.

Tilaisuudesta muodostui oikea kulttuurinvaihtojuhla, kun puolestaan Kaustisen naiset ja miehet vuoron perään, yhdessä ja sooloina, vastasivat esityksiin kaustislaisin, suomalaisin ja kansainvälisinkin lauluin. Matkalla mukana olleet Anttilan Kimmo ja Myllymäen Eero toimivat luonnollisesti säestystehtävissä. Iloisen seurustelun ja mieluisten muistelujen keskellä kunnanjohtaja Rein Järvelill sai vastaanottaa Kaustisen viirin kotikuntamme terveisinä. Kansanmusiikki-instituutin lahjoittamat kaustislaiset äänitteet ja Kaustislainen tarina-arkku jäivät myös muistoksi käynnistämme. Evästä ja matkamuistoja saimme me vieraatkin mukaamme.

Obinitsan kautta Värskaan

Meremäeltä matkamme jatkui Obinitsan setukaismuseoon. Museossa mielenkiintoa herätti erityisesti värikkäiden kansallis- ja perinnepukujen osasto. Matkan varrella Obinitsassa, korkean tekojärven rannalla näimme vilauksen myös kaikkein kuuluisimmille laulajanaisille, lauluäideille omistetun graniittiveistoksen, Lauluema-patsaan.

Sitten olikin vuorossa Värska. Värskan kunta on tunnettu mineraalivedestään ja vesitehtaastaan. Ympäri Viroa voi ostaa Värskassa pullotettua vettä. Olipa joku matkalaisistamme joskus osallistunut Värskassa järjestettyihin suunnistuskilpailuihinkin!

Kunnan kulttuuritalolla ”setukaisten kuningatar” Veera Hirsik oli Leiko-kuoronsa kanssa jo odottanut meitä. Mutta parempi myöhään, kun ei milloinkaan. Naiset kansallispuvuissaan ja heidän perinteiset, vain ja ainoastaan meille, esittämänsä laulut tekivät vaikutuksen. Se välittömyys ja ystävällisyys, minkä kulttuurisalissa koimme, oli jotain unohtumatonta. Ja lopuksi, kun Veera ja muut naiset haastoivat kaustislaiset lavalle, ei soittajien tietenkään auttanut muu kuin noutaa pelit bussista. Haasteeseen vastattiin koko joukolla ja vastavuoroisuus täytettiin. Lopuksi pistettiin tanssiksikin.

Veeran ryhmän naiset, kuten Meremäen naiskuorolaisetkin, muistelivat Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla viettämiään päiviä, festivaaleilla esiintymisiä ja aikoinaan Kalliopaviljongille järjestettyjä setukaispitoja kiitollisuudella ja lämmöllä. Kai-Erik Käsälä oli ollut heidän turvansa ja tukensa Kaustisella. Kaitsun nimi mainittiin useaan kertaan. Yhteydet ovat kuulemma säilyneet näihin päiviin.

Värskan Kulttuuritalosta sen verran, että on täysin Veera Hirsikun ja hänen aktiivisuutensa ansiota, että talo on pienelle kylälle saatu, ja että se vielä on toimivakin. Veerasta voitaisiin hyvällä syyllä sanoa, että hän on ”Värskan Isonkankaan Santeri”.

Paluumatkalla Tarttoon kuulumme lisää Setumaasta, setukaisista ja Virosta yleensäkin.

”Jos ei koskaan lähde, puuttuu paluutkin.”

Kun lauantai-iltana olimme taas Kaustisella, yli 2000 kilometriä oli kertynyt viikon aikana auton matkamittariin. Paljon nähtiin, paljon koettiin ja paljon kertyi muistoja. Ja kun listaan lisätään retkimielliset matkalaiset, erinomainen porukkahenki ja Hirsikankaan Vesan turvallinen kyyti, ei onnistuneeseen matkaan muuta tarvitakaan. Kuitenkin on aina yhtä hienoa palata kotiin, niin kuin jokaiselta, onnistuneeltakin, matkalta,

Matkakertomus Terttu Hanhikoski

Kuvat Ritva Tainio ja Terttu Hanhikoski

Teksti julkaistu Perhonjokilaaksossa 25.7.2013

